

Всесвітній тиждень глаукоми в Україні: сучасний погляд на проблему

За матеріалами освітніх заходів у межах Всесвітнього тижня боротьби з глаукомою

Глаукома – це хронічне захворювання, котре без своєчасної діагностики та лікування може призвести до незворотної сліпоти. На ранніх стадіях хвороба перебігає безсимптомно, тому регулярні огляди в офтальмолога відіграють ключову роль у її виявленні. Розповсюдження інформації про небезпеку глаукоми та підвищення якості надання медичної допомоги є ключовими факторами зниження поширеності цієї патології. Починаючи з 2008 р. Всесвітня глаукомна асоціація запровадила проведення освітніх заходів, присвячених боротьбі з глаукомою.

З.Ф. Веселовська

В Україні традиційно тиждень глаукоми проходить на початку весни й охоплює провідні обласні центри надання медичної допомоги. 10-16 березня за ініціативи ГО «Українське глаукомне товариство» та партнерської підтримки компанії «Сантен Ой» у 5 містах було проведено благодійні масові заходи зі скринінгу глаукоми методом визначення внутрішньоочного тиску (ВОТ) за сучасними технологіями з подальшим спрямуванням осіб із підвищеним тиском на повне діагностичне обстеження. Важливою складовою заходу стало залучення офтальмологів до підвищення рівня обізнаності населення стосовно глаукоми та обговорення сучасних напрямів лікування цієї патології. Про те, як проходив Всесвітній тиждень боротьби з глаукомою, профілактику та лікування глаукоми розповіла **завідувачка кафедри хірургічних хвороб № 2 ПВНЗ «Київський медичний університет», академік Національної академії медичних наук України, заслужений лікар України, лауреат Державної премії України, голова ГО «Українське глаукомне товариство», член президії Європейського та член Всесвітнього глаукомних товариств, доктор медичних наук, професор Зоя Федорівна Веселовська.**

Чи складно було організувати тиждень глаукоми в Україні в умовах воєнного стану та сьогоденних викликів?

Цього року нами було заплановано масштабний захід у рамках Всесвітнього тижня глаукоми в Україні – ТонOMETричний марафон, тобто заздалегідь спланований та узгоджений з колегами-однодумцями за партнерської та технічної підтримки захід. Саме такий формат ми вирішили застосувати в цьому році як найефективніший для організації скринінгу глаукоми в Києві, Черкасах, Полтаві, Запоріжжі та Одесі, тобто містах, які постійно перебувають у стані повітряних тривог. Ми вирішили об'єднати чітку організацію заходу, зусилля професіоналів-однодумців і партнерську допомогу у вирішенні технічних і транспортних питань. Сучасне тонометричне обладнання для реалізації цієї важливої акції було надане компанією «Сантен Ой», яка також забезпечила його транспортування до міст-учасників. Дуже важливо, що в активному проведенні тонометричного скринінгу взяли участь досвідчені офтальмологи та професіонали у сфері глаукоми: **доктор медичних наук, професор Наталія Миколаївна Веселовська (Київ), доктор медичних наук, професор Ірина Миколаївна Безкоровайна (Полтава), кандидат медичних наук Сергій Павлович Медведчук (Черкаси), доктор медичних наук, професор Ніна Степанівна Луценко (Запоріжжя), доктор медичних наук, професор Наталія Валеріївна Коновалова та доктор медичних наук, професор Людмила Віленівна Венгер (Одеса).**

Ми розуміємо, що в умовах воєнних дій надзвичайно важко скоординувати такі події, однак подібні акції спрямовані на підвищення обізнаності пацієнтів стосовно ризиків втрати зору від глаукоми, на підвищення освітнього рівня офтальмологів щодо сучасних рекомендацій з діагностики та лікування глаукоми, на відновлення системи надання необхідної допомоги хворим на глаукому, на підтримку комунікації між спеціалістами та на наголосення важливості регулярного скринінгу глаукоми в суспільстві. Завідувачка кафедри офтальмології Одеського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор Наталія Валеріївна Коновалова зазначила, що 12 березня відзначають Всесвітній день глаукоми й завдяки голові ГО «Українське глаукомне товариство» сьогодні в Україні ми маємо сучасний пакет європейських і українських настанов щодо діагностики та лікування глаукоми, які активно впроваджують у роботу наші офтальмологи. Також у рамках Українського глаукомного товариства, незважаючи на тяжкі часи, ми регулярно проводимо Всесвітній тиждень боротьби з глаукомою в Україні. Крім того, цього року скринінгові акції ми проводили за оригінальним форматом, запропонованим академіком НАМН України Зоєю Веселовською. І це дійсно була реальна допомога в організації та залученні лікарів, і мешканців Одеси.

Наскільки необхідним був такий захід?

Академік З.Ф. Веселовська зазначила, що Всесвітній тиждень глаукоми в Україні відповідає міжнародним тенденціям висвітлення цієї патології. Цей захід дає змогу не тільки залучити провідних медичних фахівців, але й покращити комунікацію з хворими на глаукому, наголосити на важливості раннього виявлення, лікування та поширювати знання серед усіх категорій населення. Особливо варто звернути увагу на можливі проблеми із зором людям старшого віку, оскільки первинна відкритокутова глаукома – це геронтологічно зумовлена хвороба. Н.В. Коновалова додала, що згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я серед населення віком понад

40 років поширеність хвороби досягає 4% і збільшується у 2,5 рази після 80 років. На відкритокутову глаукому страждають близько 70 млн людей; 6,6% випадків сліпоти спричинені глаукомою. Саме такі заходи спрямовані на поширення інформації про наслідки глаукоми та можливі шляхи її профілактики. Говорячи про необхідність проведення заходу, відомий фахівець у сфері глаукоми, член Експертної ради ГО «Українське глаукомне товариство» в м. Полтава, доктор медичних наук, професор Ірина Миколаївна Безкоровайна зауважила, що зупинити прогресування патології можливо лише на ранніх стадіях. Досягнути високого рівня запобігання задавленим формам можливо лише через профілактичне вимірювання ВОТ. Такі освітньо-профілактичні заходи допомагають залучити широкі групи населення та дають змогу донести важливість періодичної діагностики стану зорового апарату.

Як саме проходив тиждень глаукоми у вашому місті?

Академік З.Ф. Веселовська повідомила, що цього року за партнерської підтримки компанії «Сантен» було надано спеціалізоване обладнання, і в перший день проведення тижня глаукоми, зокрема в Києві, на базі Центру глаукоми КНП «Київська міська клінічна лікарня № 1» та кафедри хірургічних хвороб № 2 ПВНЗ «Київський медичний університет» за активної участі професора Наталії Миколаївни Веселовської та її колег було визначено, що близько 10% обстежених мали підвищення показників ВОТ. У межах заходу будь-хто мав можливість пройти скринінгові вимірювання тиску. Надалі необхідне обладнання було передано до лікувально-профілактичного закладу іншого міста, яке брало участь у ТонOMETричному марафоні Всесвітнього тижня глаукоми, задля можливості безкоштовного доступу та обстеження на високоточному спорядженні. Наступного дня за підтримки компанії «Точка зору» на цій же базі завдяки додатковому оснащенню було проведено унікальну діагностичну акцію з використанням ІШ, що дозволило визначити й інші фактори ризику втрати гостроти зору, як-от глаукома, діабетична ретинопатія та набряк диска зорового нерва. Проведення заходу в Одесі також передбачало обстеження пацієнтів, обговорення клінічних випадків з колегами й обмін практичним досвідом, розповіла професор Н.В. Коновалова. Професор І.М. Безкоровайна зазначила, що організація заходу в Полтаві не потребувала особливих зусиль, адже такі зустрічі відбуваються регулярно й мають певні напрацювання. Вимірювання ВОТ у межах проведення тижня глаукоми відбувається щорічно.

«Щодо Запоріжжя, то найскладнішим моментом було залучення компанії, технічної підтримки та медичних представників, оскільки місто найбільш розташоване до лінії бойових дій. Проте за підтримки Зої Федорівни вдалося забезпечити захід необхідним обладнанням з можливістю вимірювання ВОТ безпосередньо в місці проведення. Скринінгові вимірювання тиску в межах тижня глаукоми відбулися на базі Запорізької обласної клінічної лікарні, де й проводили обстеження. У разі підвищеного ВОТ пацієнта відразу скеровували до офтальмологічного відділення для отримання спеціалізованої медичної допомоги», – розповіла член Експертної ради ГО «Українське глаукомне товариство» в м. Запоріжжя, доктор медичних наук, професор кафедри очних хвороб Запорізької медичної академії післядипломної освіти МОЗ України, лікар вищої категорії Ніна Степанівна Луценко.

Досвідчений професіонал, член ГО «Українське глаукомне товариство» в м. Черкаси, лікар-офтальмолог вищої кваліфікаційної категорії, кандидат медичних наук, ретинолог, лазерний хірург Сергій Павлович Медведчук зауважив, що напрацювання минулих років щодо проведення тижня глаукоми дали змогу провести захід у Черкасах без особливих зусиль. Для поширення інформації щодо проведення заходу в місті активно проводили інформаційну кампанію в соціальних мережах і безпосереднє залучення пацієнтів для вимірювання очного тиску. У заході брали участь лікарі-офтальмологи обласних і районних лікарень Черкаської області.

Чому пацієнти з глаукомою несвоєчасно звертаються по медичну допомогу?

За словами З.Ф. Веселовської, хоча початковий етап діагностики зору перекладений на первинну ланку, вимірювання тиску на рівні сімейних лікарів іще не має достатнього розвитку в медичних закладах. У попередні роки на базі багатьох лікарень функціонували кабінети глаукоми, що значно полегшувало скринінг, але на сьогодні існують певні обмеження щодо скерування пацієнтів і проведення процедури вимірювання ВОТ, що може мати негативні

наслідки. Організація спеціалізованих заходів і поширення знань про небезпеку глаукоми є напрямом боротьби із запущеними формами патології. Наступною причиною пізнього звернення по медичну допомогу є відсутність специфічних симптомів і проявів. Пацієнти можуть дізнатися про хворобу або при її прогресуванні, або випадково під час вимірювання ВОТ.

Встановлення цього діагнозу передбачає пожиттєве лікування, що часто насторожує пацієнтів, які відтягують візити до лікаря. Також слід враховувати, що навіть при дотриманні терапії хворі на глаукому мають проходити регулярні обстеження в офтальмолога для визначення динаміки перебігу хвороби. Відсутність вираженого покращення зорової функції та неможливість відстежити пацієнтом механізм дії консервативного лікування можуть призвести до втрати компаєнсу та несвоєчасного звернення в разі вже діагностованої хвороби. Додатковим фактором підвищення поширеності глаукоми серед населення є обмеження доступності спеціалізованої медичної допомоги через воєнні дії.

Функціонування системи охорони здоров'я й обізнаність пацієнта безпосередньо впливають на своєчасність виявлення глаукоми. Н.В. Коновалова доповнила, що варто залучати засоби масової інформації для розповсюдження знань про наслідки глаукоми та наголошувати на потребі профілактичного вимірювання ВОТ певним категоріям осіб 1 раз на рік. Насамперед ці заходи важливі для пацієнтів з аномаліями рефракції, як-от міопія, гіперметропія тощо. У пацієнтів з не діагностованою глаукомою звужуються поля зору, страждає папуломакулярний відрізок, а сама діагностика порушення зору відбувається вже на пізніх етапах перебігу хвороби. І.М. Безкоровайна підкреслила, що соціально-економічне та геополітичне становище країни призвело до того, що пацієнти несвоєчасно звертаються по медичну допомогу не лише офтальмологічного профілю, але й із приводу багатьох захворювань. Стрес, як окремих чинник, прискорює розвиток глаукоми, що було підтверджено в експериментальних умовах. Фінансові обмеження також накладають відбиток на своєчасність звернення пацієнтів. Хоча лікування глаукоми передбачає пожиттєву терапію, ці препарати не внесені до переліку безплатних медичних засобів. Також люди, які проживають у віддалених населених пунктах, не мають змоги своєчасно отримати кваліфіковану медичну допомогу. Н.С. Луценко акцентувала увагу на тому, що попередня державна програма профілактики глаукоми передбачала вимірювання тиску в усіх людей віком понад 40 років. На сьогодні основна функція первинної профілактики глаукоми та запобігання задавленим формам зосереджена на первинній ланці медичної допомоги. З огляду на завантаженість сімейних лікарів у майбутньому це може призвести до збільшення кількості пізніших форм глаукоми та її ускладнень. Зазвичай пацієнти отримують скерування або самостійно звертаються до офтальмолога лише на етапі маніфестації глаукоми, однак відновити зір при активному перебігу патології надзвичайно складно. С.П. Медведчук додав, що глаукому неформально називають «тихим убивцею» або «тихим злодієм». Хвороба знижує зір поступово й непомітно. Місяць за місяцем у пацієнта погіршується зір, зменшується поле зору, і вже за вираженого порушення хворі звертаються по допомогу. Подеколи пацієнти можуть випадково самостійно діагностувати погіршення зору: при заплюсненні одного ока хворий помічає, що інше практично не виконує зорової функції. Також воєнні дії мають певний вплив, особливо на доступність медичних послуг у деяких регіонах.

Які тренди в Україні та світі щодо консервативного лікування глаукоми спостерігаються за останні 3 роки?

Відповідаючи на це питання, З.Ф. Веселовська зазначила, що напрями лікування глаукоми в Україні відповідають європейським стандартам. Це уніфікує підходи до терапії глаукоми, які мають неодноразове підтвердження в наукових дослідженнях. Сьогодні в Україні доступний повний переклад міжнародних настанов щодо ведення глаукоми Європейського глаукомного товариства (EGS), співавтором яких є Зоя Федорівна. За її активної роботи було розроблено національну настанову з глаукоми «Глаукома. Стандарти медичної допомоги», яку 2023 р. було затверджено Міністерством охорони здоров'я України. І.М. Безкоровайна наголосила, що цей переклад у вигляді посібника «Термінологія та настанови з глаукоми. 5-те видання» повністю забезпечить підготовку та навчання фахівців офтальмологічного профілю. Переклад рекомендацій містить чітко окреслений алгоритм ведення пацієнтів із глаукомою, починаючи від діагностики та закінчуючи підходами до лікування тяжких форм. Незважаючи на труднощі функціонування медичної системи в умовах війни, українські пацієнти можуть отримати медичну допомогу повного циклу.

